

3-4-28

ལེའུ་ཉེར་བརྒྱད་པ། མགོ་བོའི་ནད་གསེས་པ།

ГЛАВА 28 ЛЕЧЕНИЕ БОЛЕЗНЕЙ ГОЛОВЫ

དེ་ནས་ཡང་དང་སྤང་ཡིད་ལས་སྦྱིས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་ཞུས་སོ། །ཀྱེ་སྟོན་པ་དང་སྤང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ལགས། །ལུས་སྟོད་གསེ་བའི་སྐབས་ལ་ཇི་ལྟར་བསྐྱབ་པར་བཀྱི། །འཚོ་མཛད་སྤྱན་པའི་རྒྱལ་པོས་བཤད་དུ་གསོལ། །ཞེས་ཞུས་པ་དང་། །

Затем снова мудрец-риши Йиле Кье (*yid las skyed*) обратился с такими словами: «О Учитель, мудрец-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*)! Как изучить раздел лечения болезней верхней части тела? Исцелитель, Царь врачей, пожалуйста, расскажите!»

སྟོན་པ་དང་སྤང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །ཀྱེ་དང་སྤང་ཆེན་པོ་ཉེན་ཅིག །

В ответ на обращение Учитель мудрец-риши Ригпей Еше молвил: «О, великий мудрец-риши, слушай же!

ལུས་སྟོད་དབང་པོའི་གསེ་ཐབས་མགོ་དང་མིག །ན་བ་སྒྲ་དང་ཁ་དང་ཐ་བ་རྩལ། །

Есть шесть методов врачевания верхней части тела и органов чувств: головы, глаз, ушей, носа, рта и зоба (*lba ba*).

དང་པོ་མགོ་ཡི་ནད་ལ་རྒྱ་རྒྱེན་དང་། །དབྱེ་བ་རྟགས་དང་བཙུག་ཐབས་ནམ་བཞིར་བསྟན། །

Первое, для болезней головы описываются четыре темы: причины и условия, классификация, симптомы и методы лечения.

ཐུ་རྒྱུན་དུད་པ་ཉིན་མཚན་གཉིད་ཆག་དང་། །ཆང་མང་མང་སྤྲིས་ཏུ་བ་བྲགས་པ་དང་། །རླང་འཕྲོབ་མ་གོམས་བྲིས་ཕྱི་ཐུ་
ལས་འབྱུང་།།

1 Причины и условия. [Болезни головы] возникают из-за дыма, нехватки сна днём и ночью, когда много чанга, много разговоров, от сильного плача, сильного ветра и попадания непривычных запахов.

དབྱེ་བ་གཙོ་བོའི་ནད་བརྒྱད་པལ་པ་བྱུག །དང་པོ་རླང་མཁྱིས་ཁྲག་དང་བད་ཀན་དང་། །ལྷན་པའི་ནད་གསུམ་མགོ་ཡི་སྤྱིན་
དང་བརྒྱད། །པལ་པ་མ་རླང་མེན་འབྲས་སྒོག་པ་ཅན། །སྐྱ་བྱི་སྤྱི་ཐེར་སྐྱ་དཀར་ནམ་པ་བྱུག །

2 Классификация. Есть восемь основных заболеваний и шесть обычных. Первых восемь: от лунг, трипа, крови, бекен, три сочетанные (*ldan pa'i nad*) и синбу (*srin*) головы. Обычных шесть: малунг (*ma rlung*), мендре (*rmen 'bras*), перхоть, выпадение волос, лысина и седина.

དེ་ཉིགས་རླང་གྱུར་མུར་འགམ་ཟུག་ཅིང་གཟེར། །དཔལ་བ་སྤྱིན་མཚམས་ལྷག་པ་སྒྲམ་དུ་སེམས། །རྩ་བ་འུར་ཞིང་སོ་དང་འགམ་
པ་ན། །རྩ་འཁྱུག་ལྟ་བུ་མི་བཟོད་སྒྲ་རྩ་མང་། །ལྷང་དུ་བ་ན་ཞིང་སྒྲུམ་དུགས་བཟམས་ན་བདེ། །

3.1.1 Их симптомы. От лунг будут боли в висках, ощущение, что лоб и переносицу тянет вниз, шум в ушах, боли в зубах и в челюстях. Сосуды вздрагивают, [больной] не может смотреть, много жидких выделений из носа, боли то стихают, то появляются, от масляного компресса и перетягивания легче.

མཁྱིས་གྱུར་རིམས་འདྲ་མགོ་ལུས་མིག་རྩམས་ཚ། །དུ་བས་བདུགས་སམ་མཚན་དུས་གང་ན་བདེ། །

3.1.2 [Болезнь] от трипа похожа на заразный рим (*rims*), в голове, теле и глазах — жар, [чувство] как от нахождения в дыму. Ночью от охлаждения легче.

ཁག་གྱུར་ཅི་ཚུང་རྒྱུངས་ལ་སྤར་འགྲམ་གཟེར། ཁང་དང་དྲག་ཤུལ་གཉིད་དང་ཉི་མོ་གཞི། །

3.1.3 [При болезни] от крови — набухает *rtse chung*, сильно болят виски, вредят чанг, физические нагрузки, сон и жар солнца.

བད་ཀན་ལས་གྱུར་མགོ་ཁྱི་བས་མི་ཞིམ། སྐྱག་ཅིང་མིག་སྤངས་མཚན་མའི་དུས་ན་བདེ། །

3.1.4 [При болезни] от бекен будет тяжесть в голове, пища [кажется] невкусной, рвота, глаза отекают, ночью легче.

བད་མཁྱིས་མགོ་ནད་མེ་ཉིས་རྩོས་ཚེ་ན། མགོ་ཁྱི་དང་ག་མི་བདེ་ཁང་ནད་ཆེ། །

3.1.5 При болезни головы от бекен-трипа становится хуже, если перегреться у огня или на солнце, в голове тяжесть, аппетит плохой, [после чанга] тяжёлое похмелье.

བད་རྒྱུང་ཁྱི་འཁྱོམ་བེ་ལ་བས་མི་ཞིམ། །

3.1.6 При бекен-лунг — тяжесть, нарушение координации, еда [кажется] невкусной.

རྒྱུང་མཁྱིས་གཉིས་ལྡན་དཔལ་མིག་སྤར་འགྲམ་ན། བྱང་རྩོ་ངེས་མེད་ཕྱེད་གོང་བཤེས་དུས་ལྡང་། རྩ་རྣམས་འཕར་ཞིང་བསིལ་
ཕེབས་དགོང་དུས་བདེ། །

མགོ་ཐིན་སེམས་འབྱུང་སྟོབས་ཀྱང་མི་བཟོད་ན། །སྒྲུབས་ཀྱི་མདོག་དམར་བྱ་སྒྲུབས་སྟེང་ཏུ་སྒྲུབས། །ངེས་མེད་ནད་ལྡང་ཟས་
སྟོན་པན་གཞོད་ཀྱང་། །གང་ལངས་རྩ་འཕར་སྒྲ་སྒྲུང་དྲག་ཏུ་ལྡང་། །དཀར་ནག་འཕར་གོང་བཟེགས་ལ་མཆིལ་མས་བརྟལ། །

མ་རྒྱུད་བྱ་ལ་ཤོར་བ་མགོ་བོ་སྒྲངས། །

དེ་བཞིན་ཆེན་འབྲས་ཐ་བར་སྦངས་པ་དང་།།

མིན་ནང་འབྱུང་ཕྱན་མོག་པས་བྱབ་པ་དང་། །

བད་ཀན་ཁྱུ་མཁེས་མཆོད་པའི་ཆ་ལྟེན། ཀོ་ལེར་སྐྱེ།.....

ལྷོ་བོ་ཐེར་པོ་དང་། །

ལྷ་ས་དྲོད་མགོར་ཞུགས་སྐྱེ་ཆོས་སྐྱེ་དཀར་འབྱུང་།

བཅོས་ཐབས་རྒྱང་ལས་ཐུར་བའི་མགོ་ནད་ལ། བྱམ་མར་རྗེས་ལ་འོ་མ་དྲོན་མོ་སྤྱད། །ཤ་ལྷ་མང་བརྟུངས་ཏུ་སྤྲུལ་བཞན་བཅོས་
བདུག། མར་ལྷ་ཚོགས་དང་ཀ་ར་སྤྲུལ་ལ་བྱིན། རྒྱང་འཛོམས་སྤོན་དང་བྱམ་མར་སྤྲུལ་བའམ། །རས་བལ་ས་བོན་གིང་ཚ་རྩ་ཏི་
དང་། རྒྱ་སྤང་ཕུ་དྲོན་ལ་བཏབ་ལྷ་སྤོན་བཏང་། རྒྱ་སྤྲུལ་སྤོན་མས་སྤྲུ་ཏོར་གྱི་མེ་བཙའ་བྱ། སྤྱད་སྒོ་གསུམ་དང་འཕམ་རྩ་གང་
ལངས་བཞེག།

མགྲིས་གྱུར་མར་གསར་སྐྱམ་འཛོམ་རྗེས་ལ་གཏར། །བསེལ་བའི་སྐྱུག་འབྲུག་སྐྱུང་ཁིང་ཚུ་ཡིས་བྲན། །ཅན་དན་ལྷན་ལ་རྒྱ་སྒྲིལ་བ་
རྟ་བྱུག་ཀ་ར་གྱུར་གྱུམ་མར་གསར་སྐྱ་སྐྱན་བཏང་། །

4.1.2 При [болезни] из-за трипа после промасливания сливочным маслом нужно пустить кровь, вычистить «промыыванием» охлаждающими рвотными и делать обрызгивание. Втирать [состав] из *tsan dan*, *utpal*, *rgya spos*, *ru rta*, закапывать назальные лекарства из сахара с *gur gum* на свежем сливочном масле.

ཁྲག་གྱུར་འབྲས་བུ་གསུམ་གྱི་ཐང་བཏང་ལ། གཏར་དང་ཞལ་ཞལ་བྱ་ཞིང་ཚུ་ལྷག་བརྟེན།

4.1.3 При [болезни] из-за крови — назначать отвар '*bras bu gsum* (трёх плодов), кровопускание, водить по голове [холодной галькой], обрызгивать водой.

བད་གྱུར་མར་རྟིང་སྐྱུམ་རྩེས་སྐྱུག་ཏུ་གཞུག། ཚ་བ་ཕྱ་དང་སྦྱང་ཚོར་བ་ཡིས་བདུག། ཅི་ཏྱ་ཀ་དང་སྐ་སྦྱ་སྐྱ་ཕྱེ་བྱུག། སྦྱང་བྱས་ལ་ཕྱག་སྦྱང་ཅིའི་སྐ་སྐྱ་བཏང་།།

4.1.4 При [болезни] из-за бекен — после промасливания старым маслом вызвать рвоту и ставить компресс из *tsha ba lnga* (пять жгучих) и *spyang tsher*, втирать *tsi tra ka*, *sga skya* и гороховую муку, [больному следует] поголодать, закапывать назальное лекарство из *la phug* с мёдом.

བད་མཁྲིས་མགོ་ནད་ཚུ་ལྷག་མཚོགས་གསང་དབྱེ། ཁོ་གངས་ཚུས་བཅན་བྱལ་ཏྱིག་བཏང་བ་ལ་མཉེ། སྐམས་ནས་ཁྱུན་མར་བྱུག་ཅིང་མེ་འབྱུ་བྱུར།།

4.1.5 При болезнях головы от бекен-трипа делать обрызгивания и раскрывать точку *mtshogs gsang*, увлажнить [голову] водой по количеству лет, посыпать *bul tog* и растереть, а когда высохнет, втирать топлёное масло и приготовить состав из *se 'bru*.

བད་རྒྱང་མགོ་ནད་གཉིས་ཀ་ལྷན་པར་བཅོས།

4.1.6 Болезни головы от бекен и лунг лечат, сочетая [методы] для обоих.

རྒྱུ་མཁྲིས་མགོ་ནད་རྒྱུ་རྩུ་ལྟ་བུར་གསོ། ཉེ་རྗེས་ཁྱད་པར་གཏར་ག་མང་དུ་གདབ། །

4.1.7 Болезни головы от лунг и трипа исцеляют подобно возникшим от лунг, но затем в особенности проводят многочисленные кровопускания.

སྲིན་ལ་གཏར་ཁག་དོན་མོ་སྣར་སྒྲག་ལ། ཉེ་རྗེས་ཁྱད་པར་གཏར་ག་དང་གསུམ། བ་ཚུ་སྒྲུར་བའི་སྣ་སྣན་བཏང་འབྱུང་
འབྱུང། མར་དང་སྒྲུར་བའི་དུ་བ་སྣ་ཅུ་བདུག ཁླ་ཅི་བཙན་དུག་ཁྱད་པར་གཏར་མ་ཅུ་ཅེ། ལང་ཐང་ཙེ་དང་རྩད་བཙོད་ཕུར་མོ་
ནམས། ཤ་ཚེལ་སྒྲུར་ལ་བསྲིགས་པའི་དུ་བས་བདུག །

4.1.8 При синбу (*srin bu*) — закапывать в нос тёплую свежевypущенную кровь, состав из тройки: *nya rus*, *shing kun*, *byi tang ka* в смеси с коровьей мочой закапать в нос и вдыхать носом дым [этого состава], смешанного с маслом. Окуривать дымом, сжигая состав из *gla rtsi*, *btsan dug*, *shing kun*, *ma ru tse*, *lang thang rtse*, *rtsad*, *btsod*, *phur mong*, смешанных с оленьим жиром.

མ་རྒྱུང་རྒྱུང་བཙོས་བྱས་རྗེས་འབྲས་ལྟར་གསོ། །

4.2.1 При малунг (*ma rlung*) — лечить сам лунг, а затем лечить как злокачественный дре.

མེན་འབྲས་ནད་ལ་དེ་ཡི་གསོ་བ་སྒྱུར། །

4.2.2 Болезнь мендре (*rmen 'bras*) излечивать соответствующе [названию].

སྒོག་པ་ཙན་ལ་ལྷགས་ཀྱི་ཞལ་ཞལ་གདབ། བ་གཅིན་བྱིམ་བྱའི་བྱུན་དང་འབའ་ཆ་བསྒྱུ། ལང་ན་རྟ་སྤངས་ཁུ་བ་ཚ་བཏབ་
བྱུག །

4.2.3 Тем, у кого перхоть, водить по [коже] головы железом, наносить на неё [смесь] коровьей мочи, куриного помёта и жмыха ('*ba' cha*) или втирать жидкость из конского навоза с добавлением соли.

སྤྱི་ཐེར་གོ་ལེར་སྒྲུབ་འབྲི་སྤྲངས་བྱས་ལ། རྩུར་མས་བཙགས་ཏེ་ཕག་པའི་རྒྱང་མར་ཆོལ། ཁོ་མ་ར་ཇ་སྒྲུབ་ཏེ་རྩུར་བྱས། སྤང་མ་
ཚོང་རོས་ནལ་ཤམ་ནག་མཚུར་བྱས། ཡང་ན་སྤང་མ་རྩ་ཏྟ་ཐལ་ཏེས་ཏིལ། ལྷུངས་འོ་མ་སྤང་སྤྲུང་ཐེ་གུ་བྱས། ཡང་ན་བད་མ་གེ་
སར་སྒྲུབ་ར། ཤིང་མངར་ཏིལ་ནག་སྤང་དང་སྤྲུང་ལ་བྱས། རྩ་བ་ལྷ་དང་ཏིལ་མར་སྒྲུབ་སྤྲུག།

4.2.4 При лысине и очаговом выпадении волос вымыться, проколоть иглой и втирать состав из свиного жира и костного мозга, *so ma ra dza* и *skyu ru ra*; мазь из *spang ma*, *ldong ros*, *nal sham*, *nag mtshur*. Или дегу из *spang ma*, *ru rta*, *thal tres*, *til* и *utpal* на молоке и мёде. Либо же мазь из *padma ge sar*, *skyu ru ra*, *shing mngar*, *til nag* в смеси с мёдом. Закапывать назальное лекарство из *rtsa ba lnga* (пять корней) с кунжутным маслом.

སྤྲུང་ཀར་ལྷུག་ཏུའི་ཐལ་བ་ཡུངས་ཀར་བྱས། ཤིང་མངར་སྤྲུག་ཆེར་ཙན་དན་བི་བི་ལིང་། ལྷུངས་སྒྲུབ་ཏུའི་ལུ་བ་མར་བསྒྲོལ་
བའི། སྒྲུབ་སྤྲུག་མགོ་བསྒྲུས་སྤྲུང་ཀར་ཁྲད་ནད་སེལ། ཞེས་གསུངས་སོ།

4.2.5 При седине втирать мазь из тхалва *lug ru* и *yungs kar*. Сок *skyu ru ra* вместе с *shing mngar*, *stag tsher*, *tsan dan*, *pi pi ling* и *utpal* вскипятить с маслом и [использовать] как назальное лекарство и наносить на голову, — это устраняет седину и болезни головного мозга.» Так сказано.

བདུད་རྩི་སྤྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་མགོ་ནད་གསོ་བའི་ལུ་ཆེ་ཉི་ཤུ་རྩ་བརྒྱད་པའོ། །

Это двадцать восьмая глава «Лечение болезней головы» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова